

Posudok vedúcej bakalárskej práce Anny Žilákovvej *Výkon práce hostesky z genderovej perspektívy* (Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovej v Prahe, 2017)

Anna Žiláková si za tému svojej bakalárskej práce zvolila výskum profesie hostesky z rodovej (genderovej) perspektívy. Považujem za dôležité pripomenúť aj cestu, ktorou sa k tomuto výskumnému problému dostala. Od pôvodnej myšlienky zhovárať sa o vnímaní sexistických reklám so svojimi rovesníčkami a o vplyve reklám na ich sebachápanie sa aj v konzultáciách s vyučujúcimi sociálnovednej metodológie postupne prepracovávala k tomu, že svoj výskum bude prevádzať s ženami vykonávajúcimi prácu hostesky, v prostredí, ktoré sama pozná. Postupným štúdiom literatúry aj konzultáciami s vedúcou sa ako nosný predmet výskumu ukázala práca hostesky samotná. – Ako poukazuje aj sama autorka práce na úvodných stranách, ide o prekvapivo málo preskúmanú profesiu, ktorá sa skúma ako druh sexualizovanej práce, estetickej práce či telesnej práce. Preto jej výber témy možno oceniť.

V posudku postupne prejdem jednotlivé časti práce, zhodnotím celkovú prácu študentky a položiť otázky na obhajobu.

V teoretickej časti Anna Žiláková vysvetľuje najskôr základné termíny a argumenty, z ktorých vyrastá podujatie genderových štúdií – teda genderové stereotypy, s nimi súvisiace nároky na stelesňovanie krásy ženami, s ktorou súvisí aj objektivizácia žien. Z hľadiska mocenských nerovností bolo dôležité poukázať na sexuálne obťažovanie, ktoré je pre empirickú časť práce nemenej dôležité. Autorka myslím správne poukazuje na to, že aj profesia hostesky je súčasťou súboru profesií, ktoré Naomi Wolf nazýva profesionálne krásavice.

Profesiu hostesky autorka ďalej uchopuje jednak z pohľadu samotných pracujúcich (v časti 2.3 Gender a práce) a tiež z pohľadu zamestnávateľov, ktorí hostesky zapájajú do marketingu svojich produktov (alebo produktov svojich zákazníkov) (v časti 2.4 Marketing). Autorka tu nielen zručne sumarizuje základné pojmy týkajúce sa rodového (genderového) charakteru trhu práce, ale predovšetkým predstavuje pre ňu nosné pojmy estetickej a sexualizovanej práce, a to aj s ich protirečivosťou. Oceňujem, že Anna Žiláková dobre naštudovala príslušnú literatúru, v českom kontexte prakticky nediskutovanú, aj to, že opakovane upozorňuje na odlišnosti medzi emočnou prácou (v chápaní Arlie Hochschild) na jednej a estetickou a sexualizovanou prácou na druhej strane. Pritom neopisuje len abstraktné charakteristiky tejto práce, ale venuje sa jej aj na organizačnej úrovni (s. 25 – 26).

Objasnenie metodologického prístupu – cieľa výskumu, výskumných otázok, výskumnej stratégie, použitých metód a zberu dát – zodpovedá očakávaniam kladeným na sociálno-vedný výskum na bakalárskej úrovni, v rozsahu danom spracovaním projektu pre predmet Spoločenské vedy v interdisciplinárnej perspektíve. Je zrozumiteľné, hoci v mnohom formulkovité (obsiahle opisuje viac to, ako má výskumný postup vyzeráť) a v menšej miere sa venuje skutočným výskumným peripetiám a možným problémom (hoci tie autorka stručne uvádza tiež).

Viaceré zistenia autorky v analýze získaných dát potvrdzujú zistenia najmä britských výskumov, ktoré autorka zhŕňa v teoretickej práci. Anna Žiláková prehľadne organizuje svoje dáta pod širšie kategórie, ktoré vznikli spoločným čítaním dát a teoretickej literatúry. Do istej miery je práca popisná, keď časti podkapitoly 3.3.1 a ich ešte o úroveň nižšie časti zodpovedajú použitým kódom. Na druhej strane autorka preukazuje aj istú citlivosť pre čítanie a interpretáciu dát, keď neprijíma doslovný význam povedaného, ale vníma napríklad funkcie nadsázky v prehovoroch svojich respondentiek (s. 42 – 43). Opisnosť je podľa môjho

názoru jednoznačne prekročená tam, kde sa ukazuje prínos práce s novou teoretickou literatúrou. Tomu je tak napr. v diskusii estetickéj práce ako týkajúcej sa nielen vzhľadu, ako by sa dalo podľa názvu tohto typu práce predpokladať, ale týkajúcej sa aj vhodného správania sa (s. 45 – 46) či v diskusii prípravy na prácu ako práci na tele či kráse (s. 46) a pozitívnych pocitov alebo iných benefitov spojených s výkonom práce (s. 47, s. 50 a celá časť 3.3.1.4; tieto by pri jednostrannom čítaní profesie hostesky ako odcudzenej práce žien, inštrumentalizujúcej telo, mohli zostať celkom umlčané). Aj v ďalších častiach práce autorka ukazuje, že vie prepojiť teoretickú literatúru so skúmanými javmi.

Veľmi dobrú prácu študentka odvieďa aj v dokumentovaní rozšírenia sexuálneho obťažovania a jeho takmer organického začlenenía do výkonu práce hostesky (s. 51 a ď.). Zároveň ukazuje, že správanie mužov, ktoré je tolerované celospoločensky, je „nutné“ tolerovať aj zo strany hostí zákazníka – a to kvôli nožnej strate práce v prípade, že by na sexuálne obťažovanie bolo upozornené. Zaujímavé sú tiež miesta, kde jej respondentka kritizuje rodovú segregáciu práce a nemožnosť hostesky byť v kontrolujúcej pozícii (ako vodička auta, s. 58 či ako barmanka, s. 59) – dostáva sa nám tak plastickejší obraz profesie, ktorá je vnútorne hierarchizovaná a pre opis ktorej by bol potrebný ďalší výskum. V negatívach práce hostesky zase máme možnosť vidieť potenciálne body odporu či predmety možného vyjednávanía o podmienkach práce – pokiaľ by v profesii samotnej existovali nejaké nástroje vyjednávanía (čo je vzhľadom na vysokú fluktuáciu málo pravdepodobné) alebo nejaká iná konkrétna regulácia.

V závere autorka dobre zhrňa základné charakteristiky práce hostesky, vyplývajúce jednak z teoretickej literatúry a z jej kvalitatívneho sociálno-vedného výskumu. Študentka náležite považuje svoju prácu za svojho druhu pilotnú štúdiu, ktorú by bolo možné rozvíjať ďalej a inak.

Študentke chcem položiť otázku týkajúcu sa normatívnych predstáv jej respondentiek o rodovom (genderovom) usporiadaní spoločnosti: povedala, že je v nejakej miere „protofeministické“ alebo zodpovedá v spoločnosti zastávaným normatívnym predstávám? Ako by rozvila ďalej interpretáciu vlastných normatívnych predstáv interviewovaných hostesiek o kráse a mladosti (s. 45) či ich vlastných normatívnych predstáv o tom, čo to znamená byť ženou, ktorá si zaslúži ocenenie a rešpekt (s. 48)?

Citovanie literatúry je na dobrej úrovni. V práci sú len drobné preklepy („vychádzim s feministického paradigmatu“, s. 1), ktoré neznižujú čitateľnosť textu. Na viacerých miestach by bolo lepšie nepoužívať tradičné generické maskulínium, ale explicitne zdôrazniť rod osôb a tak do opisovanej skupiny osôb jasne začleniť aj ženy.

Práci by bolo možné vytýkať to, že sa k otázke genderovaného charakteru práce hostesky nepriblíži viac in medias res, ale že namiesto toho postupuje takpovediac od Evy, keď vysvetľuje význam pojmu gender, genderové stereotypy atď. Práca by bola určite zomknutejšia, ak by sa viac zamerala na javy a koncepty predstavené v časti 2.3 Gender a trh práce a predstavila ich hlbšie. Domnievam sa však, že uvedený charakter práce je daný najmä dvomi činiteľmi: jednak tým, že oblasť rodových (genderových) štúdií je – zdá sa – v kontexte fakulty na bakalárskej úrovni neustále potrebné legitimizovať odkazom na jej základné pojmy, a tiež tým, že objem a hĺbka poznatkov z oblasti rodových štúdií, s ktorými študentky a študenti vstupujú do svojich výskumných projektov, nemôžu byť – ak vezmeme do úvahy rozsah fakultou ponúkaných kurzov – nijako rozsiahle. – Aj preto verím, že autorka sa v svojom ďalšom štúdiu a výskumnej práci k téme ešte vráti, bude ju rozvíjať, prípadne zo svojej bakalárskej práce napíše popularizačný článok.

Záverom chcem opätovne zdôrazniť cestu, ktorú študentka počas práce na svojom výskumnom projekte prešla. Od dnes už relatívne konvenčne formulovaného výskumného problému (vnímanie sexistických reklám ženami) sa posunula k tematizovaniu prehliadanej „brigádnickej“ práce, ktorá sa svojou pozíciou „medzi“ (medzi trhom práce s prácou na plný úväzok a kariérnym postupom na jednej a trhom práce s prácou na čiastočné úväzky, bez možnosti kariérneho postupu na strane druhej) javí byť ako efemérna a nedôležitá. V práci problematizuje profesiu a prostredie, ktorého je sama súčasťou a ktoré jej práve preto okrem istých výhod kladie aj výskumné prekážky (autorka sa k tomu vyjadruje napr. na s. 35). Anna Žiláková sa s týmito prekážkami vyrovnala veľmi dobre – vychádzajúc z vlastnej skúsenosti (ktorej opis tu, v porovnaní s jej vlastnými prípravnými textami napísanými v priebehu výskumu, nie je tak explicitne prítomný) sa venuje pracovnej skúsenosti, ktorá je charakteristická pre významnú časť – najmä ženskej – študentskej populácie.

Práca spĺňa požiadavky kladené na bakalársku prácu. Odporúčam ju na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku výborne.

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 18. 9. 2017